

УДК 37.032-053.6:374

РОЛЬ ПЕДАГОГА-МУЗИКАНТА В ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ ОБДАРОВАНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Оксана КАЛЮЖНА (Кіровоград)

Стаття присвячена визначенню ролі педагога-музиканта у процесі розвитку обдарованості особистості.

Ключові слова: педагог-музикант, розвиток обдарованості особистості, мистецька компетентність педагога.

Статья посвящена определению роли педагога-музыканта в процессе развития одаренности личности.

Ключевые слова: педагог-музыкант, развитие одаренности личности, художественная компетентность педагога.

*Музичне виховання – це не виховання
музиканта, а насамперед виховання людини
(В. Сухомлинський).*

Педагогічні, публіцистичні та літературні праці, учительський досвід В.Сухомлинського справили величезний вплив на практичну діяльність школи, збагатили педагогіку України новими положеннями і думками, які не втратили актуальності і в наш час. Численні педагогічні видання присвячені теоретичній спадщині й практичній діяльності відомого педагога, в Україні склалася своєрідна школа знавців праць Василя Олександровича Сухомлинського. Його діяльність досліджували у своїх працях такі відомі представники вітчизняної педагогіки, як: С. Білецька, І. Зязюн, Н. Калініченко, Т. Когачевська, І. Наливайко, О. Сухомлинська, Н. Тарапаха, К. Юр'єва.

Педагоги-музиканти обговорюють питання щодо найбільш продуктивних методів, прийомів виховання особистості засобами музичного мистецтва (Е. Абдуллін, Ю. Алієв, О. Рудницька); специфіки організації професійної діяльності педагога-музиканта (Л. Арчажникова, М. Лещенко, М. Моїсєєва). Актуальні питання професійної компетентності педагога, визначення її сутності розглядаються в наукових працях І. Беха, І. Зязюна, О. Кононко, Л. Мітіної, В. Радуга, О. Савченко, А. Хуторського.

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що дослідженню проблеми особистості приділяється належна увага, зокрема таким її аспектам як визначення підходів до розуміння психологічних основ та структури обдарованості (Ж.Піаже, Б.Скіннер, К. Тейлор, О.Матюшкін, В.Моляко, А.Петровський, С.Рубінштейн, Т.Сущенко та інші); виділення сфер та видів обдарованості (С.Гончаренко, Г. Горелова, Л.Круглова, В.Слуцький та інші); питанням виявлення і розвитку обдарованості учнів (І.Аверина, Г.Айзенк, Ю.Бабанський, Б.Теплов, Є.Щебланова та інші). Зокрема, різні аспекти проблеми професійної підготовки вчителя до організації музичної діяльності учнів висвітлені у роботах Л.Гончаренко, М.Ткач, В.Федорчук, П.Харченко та інших.

Аналіз джерельної бази та спостереження за навчально-виховною діяльністю педагогів-музикантів виявив протиріччя між їх потенційними можливостями у напрямку розвитку обдарованості особистості учнів та недостатньо ефективною їх реалізацією.

Саме тому метою даної статті є з'ясування ролі педагога-музиканта у процесі розвитку обдарованості особистості.

Багаторічний досвід переконав В.Сухомлинського в тому, що вплив однієї людини на іншу при розкритті людських рис – найсприятливіша обставина для виховання особистості. Почуття власної гідності, честі, гордості пробуджується за умови, коли можна вкладати частку своїх духовних сил в іншу особистість, прагнучи зробити її краще. Вихователь сам має бути високоморальною особистістю, щоб досягти успіхів у вихованні дітей. Саме реалізацію цього завдання В.Сухомлинський ставив за мету роботи з педагогічним колективом Павлівської середньої школи. Виховання, за В.Сухомлинським, являє собою єдність духовного життя вихователя і вихованців.

Це дійсно можливо, якщо між вихователем і вихованцями встановлюється духовна єдність, якщо вони на певному рівні розвитку обопільних відносин стають єдиним думками в утвердженні високих моральних цінностей.

«Музичне виховання – це не виховання музиканта, а насамперед виховання людини». Цей вислів В.Сухомлинського про значення музичного виховання вже став афоризмом. Музична творчість споконвічно вважалася найсильнішим засобом впливу на духовний світ людини і використовувалась як «інструмент» його формування. Такий вплив музики і така спрямованість музичного виховання пояснюються її природою: сама музика, як ніякий інший вид мистецтва, здатна не тільки втілювати, а й моделювати перебіг емоцій і безпосередньо захоплювати емоційну сферу, а через неї «ліпити» людину цілісно [5].

Зміст освітньої галузі передбачає цілісний художньо-естетичний розвиток обдарованості особистості учня шляхом опанування різних видів мистецтва і координації знань, умінь та

уявлень, набуття яких необхідне для формування у свідомості полікультурного і поліхудожнього образу світу [1, с. 128].

В сучасних умовах життя, коли відбувається знецінення справжньої культури та високого мистецтва, актуальності набуває проблема відродження духовних цінностей суспільства. Одним з найефективніших шляхів формування культури та духовного потенціалу особистості була і залишається мистецька освіта.

Основною метою освітньої галузі “Мистецтво” є формування учнівської молоді у процесі сприймання, інтерпретації, оцінювання ними творів мистецтва та провадження практичної діяльності системи ключових, міжпредметних естетичних і предметних мистецьких компетентностей як цілісної єдиної основи світогляду, а також здатності особистості до художньо-творчої самореалізації і культурного самовираження.

Завданнями освітньої галузі є оволодіння системою вмінь і навичок у галузі мистецтва, формування світогляду, креативних і комунікативних якостей; формування вмінь і навичок аналізувати, інтерпретувати та оцінювати твори мистецтва, виявляти їх національну своєрідність; збагачення духовного світу учнів у результаті вивчення творів мистецтва; формування ціннісного ставлення до дійсності і творів мистецтва, розвиток емоційно-почуттєвої сфери учнів; виховання здатності до художньої самореалізації, культурного самовираження, задоволення потреби в мистецькій самоосвіті.

На нашу думку, успішній реалізації мети, завдань і змісту освітньої галузі “Мистецтво” сприятиме залучення педагогів-музикантів до творчої діяльності та дослідно-експериментальної роботи, мотивація їх до роботи у напрямку дослідження передового педагогічного досвіду вчителів музики та керівників гуртків музичного профілю художньо-естетичного напрямку до створення авторських програм спецкурсів та факультативів (у перспективі методичних посібників з додатками у вигляді накопиченого нотного матеріалу та репертуарних списків). Це дозволить конкретизувати складові програми, деталізувати навчальний зміст та процес набуття базових компетентностей, апробувати їх, що, безсумніву, матиме позитивний вплив на процес розвитку обдарованості особистості, адже створюватися вони будуть на основі кращих елементів традиційних програм, але з урахуванням фольклорних, етнічних особливостей певного регіону (програми фольклорних гуртків, ансамблів та оркестрів народних інструментів), з урахуванням останніх тенденцій сучасного музичного мистецтва

(програми гуртків сучасної естрадної пісні, вокально-інструментальних ансамблів).

З метою розвитку обдарованості особистості, різностороннього розвитку та формування міжпредметних естетичних і предметних мистецьких компетентностей учнів, програми вокальних та інструментальних гуртків доцільно підсилити заняттями з акторської майстерності, художнього слова, іміджу виконавця, зі сценічного руху та танцювальних і акробатичних елементів.

Педагогічна професія ставить дуже високі вимоги до особистості вчителя (його педагогічних здібностей, педагогічної техніки, педагогічного іміджу, педагогічної етики, педагогічного здоров'я), адже саме він є взірцем для дитини, саме він повинен позитивно впливати на розвиток його творчого й інтелектуального потенціалу. Розвиток ключових предметних компетентностей педагогів-музикантів – це процес наближення до вершин майстерності у педагогічній професії та творчій самореалізації [4, с. 78].

Педагогічна компетентність учителя – це єдність його теоретичної і практичної готовності до здійснення педагогічної діяльності. Під професійною компетентністю педагога розуміють особистісні можливості учителя, які дозволяють йому самостійно й ефективно реалізовувати цілі педагогічного процесу. Для цього потрібно знати педагогічну теорію, уміти застосовувати її в практичній діяльності. Одним з ключових компонентів професійної компетентності є предметна компетентність, до змісту якої входить володіння певними засобами навчання у сфері навчального процесу (спеціальність). Це сукупність умінь і навичок, необхідних для стимулювання активності як окремих учнів, так і колективу в цілому. До неї входять уміння вибирати правильний стиль і тон у спілкуванні, управляти увагою учнів, темпом діяльності [3].

Предметна мистецька компетентність – здатність до розуміння і творчого самовираження у сфері музичного, образотворчого та інших видів мистецтва, що формується під час сприймання творів таких видів мистецтва і їх практичного опанування (затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. №1392 державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти).

Експериментальним майданчиком для апробації педагогами-музикантами авторських програм спецкурсів та факультативів є позашкільні навчальні заклади та центри естетичного виховання при загальноосвітніх навчальних закладах, заняття в яких відбувається у вільний від занять в основній школі час за власним вибором учнів.

Інформаційні матеріали і методичні рекомендації з питань розвитку позашкільної освіти та організації навчально-виховного процесу в позашкільних навчальних закладах в 2012-2013 навчальному році від 28.08.2012 № 1/9-604 містять завдання, вирішення яких сьогодні покладає держава на систему позашкільної освіти, – це створення додаткових умов для самовизначення, саморозвитку, самореалізації особистості, формування моральних якостей в учнівської молоді, соціально-громадського досвіду; сприяння професійній орієнтації, розвитку творчих здібностей, – успішно реалізуються на базі Кіровоградського обласного Центру дитячої та юнацької творчості.

У минулому році на виконання Державної цільової соціальної програми розвитку позашкільної освіти на період до 2014 року, затвердженої постановою Уряду від 27.08.2010 № 785, відкрито або відновлено діяльність 24 позашкільних закладів, створено 84 філії позашкільних закладів (переважно у сільській місцевості), у навчальних закладах запрацювали майже 5 тис. нових гуртків. Більше дітей стали відвідувати позашкільні заклади в Житомирській, Кіровоградській, Полтавській, Рівненській, Сумській, Хмельницькій, Чернівецькій областях. Найбільшого охоплення позашкільною освітою досягнуто у Сумській (понад 60 %) та Кіровоградській (понад 50%) областях.

До уваги майбутніх педагогів-музикантів, більшість з яких в минулому самі були вихованцями позашкільних навчальних закладів та музичних шкіл пропонуємо сучасне програмно-методичне забезпечення навчально-виховного процесу на прикладі Кіровоградського обласного Центру дитячої та юнацької творчості, де основною формою діяльності є гуртки та студії, під час колективних занять у яких вихованці набувають соціального досвіду та пізнають життя через традиції власного народу [2].

Основна мета і завдання, що перед собою ставлять автори програм студії сучасної естрадної пісні «Вікторія» та студії вокального мистецтва «Антарес» полягають у формуванні таких компетентностей учнів та вихованців: пізнавальної, що забезпечує оволодіння основами музичної грамоти, академічного та сучасного вокально-хорового співу; практичної, що сприяє оволодінню навичками виконання творів, індивідуального та групового вокалу; творчої, що забезпечує розвиток виконавської майстерності, вирішення творчих завдань; формування музичних, ритмічних, вокальних та акторських здібностей, музично-естетичного смаку; розуміння і сприйняття високохудожніх

творів хорової музики; потреби обдарованої особистості у творчій самореалізації; соціальної, що передбачає виховання любові до вокально-хорового мистецтва; наслідування національних традицій в українській хоровій спадщині; навичок професійного та соціального партнерства.

Основні завдання оркестру духових інструментів «Зміна», ансамблю бандуристів «Орія» полягають у формуванні таких компетентностей особистості: пізнавальної, що забезпечує оволодіння основними поняттями теорії та музичної грамоти, гри на музичних інструментах; знаннями музичної культури; практичної, що сприяє оволодінню основами гри на музичних інструментах, участі у фестивально-концертній діяльності, гри в ансамблі та оркестрі; творчої, що сприяє розвитку обдарованої особистості та забезпечує розвиток музичних і ритмічних здібностей; формування художньо-естетичного смаку; розуміння і сприймання музики залежно від стилю, жанру та характеру творів; підвищення майстерності колективної гри в духовому оркестрі; соціальної, що сприяє розширенню загального світогляду, музичних і ритмічних здібностей.

Основні завдання фольклорні студії «Лебедея» полягають у формуванні таких компетентностей учнів та вихованців: пізнавальної, що забезпечує ознайомлення з поняттями та знаннями фольклорного жанру, народнопісенної творчості нашого народу; народної манери виконання; практичної, що сприяє оволодінню навичками гри на народних інструментах; виконанню кращих зразків народнопісенної творчості нашого народу; творчої, що забезпечує формування творчих здібностей, музичного мислення, вокального слуху та голосу; формування почуття ритму, пластики та грації; розвиток виконавської майстерності; соціальної, що сприяє вихованню дбайливого та шанобливого ставлення до народних традицій, сценічної культури, національної свідомості; формування естетичного смаку; популяризації фольклорного жанру.

Створення умов для розвитку обдарованості особистості – першочергове завдання педагога-музиканта. Виявити музичність можна, проаналізувавши здібності учня за такими параметрами: добре відчуває ритм і мелодію, завжди вслуховується в них; добре співає; вкладає багато енергії та почуттів у гру на інструменті, у пісню чи танець; любить музичні записи, прагне піти на концерт або туди, де можна послухати музику; любить співати разом з іншими, щоб виходило злагоджено й добре; виявляє власні почуття і стан у співі або музиці;

створює оригінальні мелодії; добре володіє яким-небудь інструментом.

Обдарованість особистості в сучасній вітчизняній педагогічній літературі визначається як індивідуальна потенційна своєрідність задатків людини, завдяки яким вона може досягти значних успіхів у певній галузі діяльності. Серед сучасних концепцій обдарованості найбільш визнаною є модель, яка складається з трьох компонентів: мотивація (спрямованість, наполегливість) особистості до певного виду діяльності; креативність особистості; розвиток спеціальних здібностей на рівні, вищому за середній.

Відповідно до визначеної моделі обдарованості "музичною обдарованістю" можна вважати якісно своєрідне поєднання музичних здібностей особистості, емоційно-психологічного стану, креативності та свідомої наполегливої спрямованості до музичної діяльності, що дозволяє їй досягти значних успіхів у творчості.

В. Сухомлинський та очолюваний ним колектив вважали, що вихователь сам має бути високоморальною особистістю, щоб досягти успіхів у вихованні дітей.

Отже, створення умов для самовизначення, саморозвитку, самореалізації особистості матиме позитивний вплив на процес розвитку обдарованості особистості. Роль педагога-музиканта є у цьому процесі є визначальною, педагогічна компетентність учителя (єдність

його теоретичної і практичної готовності до здійснення педагогічної діяльності) та його особистісні якості дозволять йому самостійно й ефективно реалізовувати цілі педагогічного процесу.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Антонова О.Є. Підготовка майбутнього вчителя до роботи з обдарованими учнями як складова його професійної компетентності / О. Антонова // Вісник Житомирського педагогічного університету. – 2003. – Вип. 12. – С. 66-69.
2. Завальський О.А. Збірник програм та рекомендацій з естетичного виховання / О. Завальський. – Київ: Освіта, 1994. – 104 с.
3. Професійна освіта : слов. / укл. С.У.Гончаренко : за ред. Н.Г.Ничкало. – К. : Вища шк., 2000. – 380 с.
4. Професійне становлення майбутніх вчителів мистецьких дисциплін: теорія і технологія: Монографія / За загальною редакцією І.А.Зязюна. – К.: Наукова думка, 2003. – 262.
5. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в п'яти томах / Сухомлинський Василь Олександрович. – К.: Радянська школа, 1976. – Т.1. – 654с.
6. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в п'яти томах / Сухомлинський Василь Олександрович. – К.: Радянська школа, 1976. – Т.2. – 670с.
7. Соколова О. В. Методичні основи інтеграції мистецьких знань у підготовці майбутніх учителів музики і художньої культури: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Соколова Ольга Валеріївна. – К, 2004. – 207 с.